

ISSN:1306-3111
e-Journal of New World Sciences Academy
2009, Volume: 4, Number: 4, Article Number: 3C0025

SOCIAL SCIENCES

Received: June 2009

Accepted: September 2009

Series : 3C

ISSN : 1308-7444

© 2009 www.newwsa.com

İsmail Küçükaksoy

Dumlupınar University

kucukaksoy@dumlupinar.edu.tr

Kutahya-Turkey

YÜKSELEN PİYASALARDA GELİR DAĞILIMI EŞİTSİZLİĞİ VE YOKSULLUK

ÖZET

Yükselen piyasa ekonomilerinde, gelir dağılımı eşitsizliklerinin yanında, yoksulluk da mevcuttur. Bu çalışmanın amacı, yükselen piyasa ekonomilerindeki yoksulluk düzeyini ortaya koymaktır. Yöntem olarak, karşılaştırmalı tablolar analizi kullanılmıştır. Bulgular, yükselen ekonomilerde, yoksulluk düzeyine işaret etmektedir. Günümüzdeki gelinen noktada, yükselen piyasa ekonomilerinin gelir dağılımının bozulmaması için, ekonomik gruplaşmalara (entegrasyon) gitmeleri zorunlu hale gelmiştir. Bu çalışmada, "Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi" ekseninde, neler yapılabileceği anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yükselen Piyasalar, Gelir Dağılımı
Eşitsizliği, Yoksulluk, GINI Endeksi,
Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi

INEQUALITY IN INCOME DISTRIBUTION AND POVERTY IN EMERGING MARKETS

ABSTRACT

Inequality in income distribution and poverty in Emerging Markets. The purpose of this study, is to reveal the level of poverty in Emerging Markets. Method as a comparative table analysis was used. The results are indicate poverty in the Emerging Markets. In the current situation, Emerging Markets have to entegrated into economical groups in order for not to degenerate income distribution. In this study, on the point of view "The Factor Prices Equalization Theorem", describes what to do.

Keywords: Emerging Markets, Inequality in Distribution of
Income, Poverty, GINI Index, The Factor Prices
Equalization Theorem

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

"Yükselen piyasalar-Emerging Market" ya da "Yükselen Ekonomiler" kavramıyla, bir ulusun sosyal yaşamındaki, iş dünyasındaki hızlı büyüme ve endüstrileşmeyi tasvir eden, son zamanlarda sıklıkla kullanılan bir kavram olarak karşılaşılmaktadır. Söz konusu kavramı kullananlar arasındaki tasniflerde bir yeknesaklık bulunmamakla birlikte, benzerlikler mevcuttur. Her ne kadar ismi sebebiyle, olumlu bir durumu çağırırsa da, bu ülkeler için, iktisadi etkinlik sağlanması noktasında, olumsuzluklarda göze çarpmaktadır. Ekonomi politikasının amaçları olan, milli geliri artırmak (iktisadi büyüme), gelir dağılımı adaletini sağlamak, tam istihdam, fiyat istikrarı gibi ana hedeflere yaklaşmak, ekonomideki etkinliği anlatır. O halde iktisadi etkinlik, bu hedeflere yaklaşıldığı ölçüde sağlanmaktadır.

İktisadi etkinliği; halkın en ihtiyaç duyduğu mal ve hizmetin, kaynakların tam kullanılarak (maksimum kaynak kullanımı ya da tam istihdam) ve en verimli (optimal kaynak kullanımı) kullanılarak üretilmesi, olarak tanımlamak mümkündür (Ertek, 2006:6-7). Tanım içinde yer alan üç ifade, iktisadi etkinliğin olmasa olmazları durumundadır. Bunlar, halkın en ihtiyaç duyduğunun üretilmesi, kaynaklar boşa kalmaksızın üretilmesi (tam istihdam), kaynakların en becerikli şekilde kullanılması (verimli kullanım, optimal kullanım), ifadeleridir. Bütün bunları ise, serbest piyasa ekonomisinde sağlayan unsur, piyasa fiyatıdır. İktisadi etkinliğin sağlanmadığı ekonomilerde, gelir dağılımı eşitsizlikleri, yoksulluk ve ekonomik büyüme hızında düşme (ya da negatif ekonomik büyüme) görülmektedir. Yükselen piyasa ekonomilerinde de buna benzer iktisadi sorunlar mevcuttur. Söz konusu ülkeler için GINI katsayılarındaki yüksek değerler bunun göstergesi niteliğindedir. Ayrıca yapılan çeşitli kalkınma ve yoksulluk endekslerinde de, bu ülkelerin geride kalmışlıkları görülmektedir.

Yükselen piyasa ekonomilerinin, büyümelerini sürdürebilmeleri için, rasyonel beklentileri olumluya çevirecek, ayrıca gelir dağılımlarını iyileştirecek ve yoksulluğu da azaltacak politikalar izlemeleri gerekmektedir. Bunlardan birisi de, gelir dağılımı adaleti ve yoksullukla mücadeleyi başarmış, kalkınma endekslerinde üst sıralarda yer alan AB ve OECD ülkeleriyle, yapacakları ekonomik entegrasyonlardır. Çalışmada bu konulara değinilecek ve "Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi" ekseninde, entegrasyon ve dolayısıyla serbest ticaretin, gelir dağılımı ve yoksulluk üzerine etkisi anlatılacaktır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Çalışmanın önemi ve amacı şu cümlelerle ifade edilebilir: Çalışma, yükselen piyasalar, gelir dağılımı eşitsizlikleri, yoksulluk, yoksulluk ve yetersizlik (gıda, sosyal v.b.) gibi kavramlarla ilgili olarak, kavram kargaşasını ortadan kaldırmak, söz konusu kavramları tanımlamak ve aralarındaki ilişkileri açıklamak yönünden önemlidir. Yükselen piyasa ekonomilerinin tasnifinde yapılan farklı sıralamalar da, ayrı bir belirsizlik doğurduğu için, bu konuda çalışan organizasyonların tasniflerinden faydalanılarak, genel bir tasnif yapılacaktır. Bu da çalışmanın ayrıca önemi durumundadır. İktisadi etkinlik noktasında ise, bu sorunların çözümünde, Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi" açıklanarak, bu teorem ekseninde, yükselen piyasa ekonomilerindeki benzer sorunlara, entegrasyonun katkısı anlatılacaktır. Ayrıca bu ülkelerin, ekonomik büyümelerinin devamlılığının hangi faktörlere bağlı olduğu araştırılacaktır.

Çalışmanın hipotez/hipotezleri ise şu cümlelerdir: Yükselen piyasa ekonomileri olarak adlandırılan ülkelerde, gelir dağılımı eşitsizlikleri mevcuttur. Söz konusu ülkeler, OECD ve AB ülkelerine

göre de yoksulluk düzeyleri yüksek ülkelerdir. Yoksullukla mücadele ve gelir dağılımında iyileşme sağlamaları için, "Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi" ekseninde, AB ve OECD ülkeleriyle yapacakları ekonomik entegrasyon yararlı olacaktır. "Yükselen piyasalar" kavramı bir ulusun sosyal yaşamındaki ve iş dünyasındaki hızlı büyüme ve endüstrileşmeyi tasvir eden bir kavram olarak kullanılmaktadır.

Çalışmanın yöntemi şu şekildedir: Çalışmada, karşılaştırmalı tablolar analizi kullanılacak, yoksulluk ve gelir dağılımı eşitsizliklerini araştıran uluslararası organizasyonların yaptıkları, kalkınma ve yoksulluk endeksleri incelenecek, hipotezler, oluşturulan tablo ve şekiller yardımı ile araştırılacak, sonuçlar yorumlanacaktır. Son zamanlarda, Ekonometrik modeller dışında, bu biçimde yöntemler kullanılarak hipotezlerin desteklenmesi yöntemi ağırlıkta olup, daha açıklayıcı olabilmektedir.

3. YÜKSELEN PİYASALARIN TANIMLANMASI (DEFINITION OF EMERGING MARKETS)

"Yükselen piyasalar" kavramı bir ulusun sosyal yaşamındaki ve iş dünyasındaki hızlı büyüme ve endüstrileşmeyi tasvir eden bir kavram olarak kullanılmaktadır. Günümüzde yaklaşık olarak dünyada, Çin ve Hindistan gibi ülkeler de hesaba katıldığında 28 ülke, yükselen piyasa ekonomileri olarak sayılmaktadır.

Yükselen piyasalar kavramı, içinde oldukları hızlı büyüme ve sanayileşme sürecinde, ticari aktiviteleri ve sosyal yapısı gelişen bir milleti tanımlamakta kullanılan bir kavramdır. Günümüzde, Çin ve Hindistan gibi en büyük ikisi olmak üzere dünyada tahmini olarak yirmi sekiz yükselen piyasa ekonomisi vardır (Sauvant, 2006:384). Dünyadaki yatırımcılar için bir yol gösterici nitelikte çalışan, Standard & Poor's gibi derecelendirme kuruluşları ile de işbirliği içinde olan, uzman küresel bir yatırım danışmanlığı (portfolyo riskliliği ve performans analizleri) şirketi MSCI (Morgan Stanley Capital International), yükselen piyasaların performansını ölçmek için bir endeks oluşturmuştur (MSCI, 2009a). Zaman içinde güncellenen endeks, Temmuz 2009 itibariyle yirmi iki ülkeyi¹ kapsamaktadır (MSCI, 2009b).

---

¹ MSCI, kalkınmış piyasalar (23 ülke), yükselen piyasalar (22 ülke) ve sınırdaki piyasalar (29 ülke) adı altında üç sınıflama yapmaktadır. Bu sınıflama zaman içinde MSCI tarafından revize edilmektedir. Örneğin, MSCI, Mayıs 2010 tarihinde İsrail'i kalkınmış piyasalara, Kore'yi ise yükselen piyasalara dahil edeceğini açıklamıştır. FTSE tarafından da indekslemelerde kullanılmak üzere yükselen piyasalar, ileri düzeyde yükselen piyasalar (7 ülke) ve ikincil yükselen piyasalar (16 ülke) olarak sınıflandırılmaktadır (FTSE, 2009). Bu sınıflandırma, ilgili şirketin (FTSE) kaynakçada gösterilen web adresinden takip edilebilir.

Şekil 1. Yükselen Piyasalar (Temmuz 2009-MSCI Derecelendirme Şirketi)
(Figure 1. Emerging Markets-July, 2009- MSCI Raiting Company)

YÜKSELEN PİYASALAR		
Amerika	Avrupa, Orta Doğu & Afrika	Asya
* Brezilya	* Çek Cumhuriyetleri	* Çin
* Şili	* Mısır	* Hindistan
* Kolombiya	* Macaristan	* Endonezya
* Meksika	* Fas	* Kore
* Peru	* Polonya	* Malezya
	* Rusya	* Filipinler
	* Güney Afrika	* Tayvan
	* Türkiye	* Tayland

Kaynak: MSCI-Morgan Stanley Capital International (2009b).
International Equity Indices-Country Market Coverage,
<http://www.msicibarra.com/products/indices/equity/index.jsp>, Erişim:
26/07/2009

Şekil 1'de sırasıyla, Brezilya, Şili, Kolombiya, Meksika, Peru, Çek Cumhuriyetleri, Mısır, Macaristan, İsrail, Fas, Polonya, Rusya, Güney Afrika, Türkiye, Çin, Endonezya, Kore, Malezya, Filipinler, Tayvan (ki Çin'e bağlı olup, çok az sayıda ülke tarafından "Tanınmış" durumdadır), Tayland gibi 22 ülke MSCI (Morgan Stanley Capital International) tarafından yükselen piyasalar olarak sıralanmaktadır.

Dünya nüfusunun 3/4'ünden daha fazlası gelişmekte olan ülkelerde yaşamakta olup, bu nüfus dünya gelirinin ancak %16'sını elde edebilmektedir. Dünya gelirinin %85'ini ise, nüfusun %20'lik en zengin dilimi elde etmektedir (Todaro, 1997:3)²

YÜKSELEN PİYASALAR (FTSE'ye Göre)		
İleri (Gelişmiş) Yükselen Piyasalar	İkincil Yükselen Piyasalar	
* Brezilya	* Arjantin	* Malezya
* Macaristan	* Şili	* Fas
* Meksika	* Çin	* Pakistan
* Polonya	* Kolombiya	* Peru
* Güney Afrika	* Çek Cumhuriyetleri	* Filipinler
* Güney Kore	* Mısır	* Rusya
* Tayvan	* Hindistan	* Tayland
	* Endonezya	* Türkiye

Şekil 2. Yükselen Piyasalar (Temmuz 2009-FTSE Derecelendirme Şirketi)
(Figure 2. Emerging Markets-July, 2009- FTSE Raiting Company)

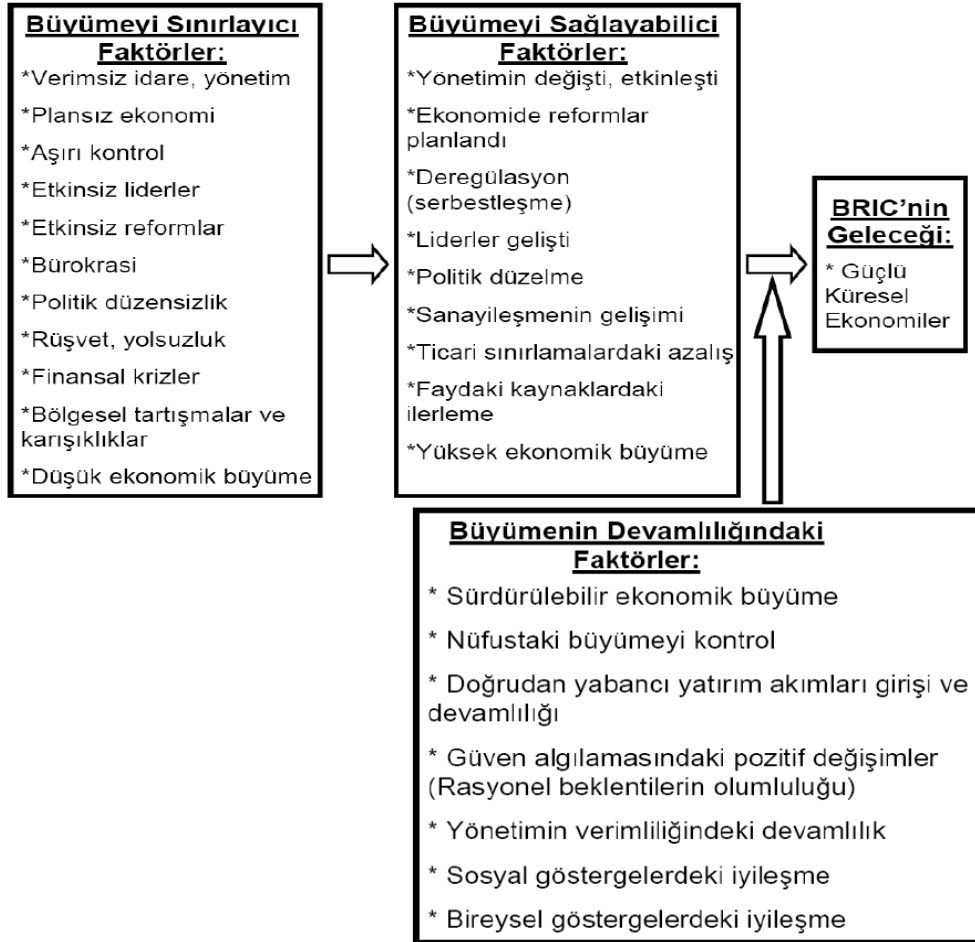
Kaynak: FTSE the Index Company (2009). Emerging Markets,
http://www.ftse.com/Indices/FTSE_Emerging_Markets/index.jsp, Erişim:
27/07/2009

Şekil 2'de, sırasıyla Brezilya, Macaristan, Meksika, Polonya, Güney Afrika, Güney Kore, Tayvan gibi ülkeler "İleri Yükselen Piyasalar" olarak sınıflandırılmıştır. Arjantin, Şili, Çin, Kolombiya, Çek Cumhuriyetleri, Mısır, Hindistan, Endonezya, Malezya, Fas, Pakistan, Peru, Filipinler, Rusya, Tayland ve Türkiye gibi ülkeler ise "İkincil Yükselen Piyasalar" olarak sınıflandırılmıştır.

² Todaro da, söz konusu verileri UNDP (United Nations Development Programme), Human Development Report (HDR) 1995, isimli rapordan yararlanarak derlemiştir.

4. YÜKSELEN PİYASALARIN BÜYÜMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE BEKLENTİLERİN ETKİSİ (FACTORS EFFECTING GROWTH OF EMERGING MARKETS AND THE ROLE OF EXPECTATIONS)

Literatürde, yükselen piyasalar arasında başı çeken ülkeler olarak anılan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin gibi ülkelerdeki (ki bu ülkeler literatürde, "BRIC Ülkeleri" olarak tasvir edilmektedir), büyümeyi sınırlayıcı, artırıcı, devamlılığı sağlayıcı ve gelecekteki hedefi gösteren Şekil 3'ü incelemek yoluyla, diğer yükselen piyasalarla ilgili de yorumlar yapmak mümkün hale gelebilecektir.

Şekil 3. BRIC'in (Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin) büyümesini etkileyen faktörler
(Figure 3. Factors effecting growth of BRIC-"Brazil, Russia, India, China")

Kaynak: Kedia, Ben L., vd. (2006). "BRIC Economies: Earlier Growth Constraints, Contemporary Transformations and Future Potential, and Key Challenges", Emerging Economies and the Transformation of International Business: Brazil, Russia, India and China (BRICs), Edited by: Subhash C. Jain, pp:71.

Şekil 3'de, yükselen piyasa ekonomileri içinde başı çeken dört ülke olan Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin için büyümeyi etkileyen faktörler gösterilmiş olup, şekil yükselen piyasa ekonomileri için, neredeyse fırsatlar, üstünlükler, sınırlılıklar ve tehditleri gösteren analiz yapmayı sağlamaktadır. Söz konusu dört ülkenin, büyümesindeki devamlılığı sağlayıcı faktörler içinde sıralanan tüm faktörler, bu ülkelerin gelişmiş ülkeler ile ya da Yüksek İnsani Gelişme

sıralamasındaki ülkeler ile yapacakları olası bir ekonomik entegrasyonun olumlu etkilerini ifade etmektedir. Buradaki gelişmeler sadece dört ülke ile sınırlı olmayıp, bu dört ülkenin tüm yükselen piyasa ekonomilerini temsil ettiği ve söz konusu büyümeyi devam ettirecek faktörlerinde tüm yükselen piyasa ekonomileri için fırsatlar yaratacağı düşünülebilir. Türkiye'nin AB ile entegrasyonu yanında, AB ile entegrasyon müzakereleri sürecinde bile, yukarıdaki şekildeki söz konusu gelişmelerden olumlu etkilenecek, özellikle rasyonel beklentiler olumluya dönüşerek, bu durum ekonomideki göstergelerin iyileşmesine sebep olacaktır. Özellikle, doğrudan yabancı yatırımları ülkeye çekmek, gelir dağılımının iyileşmesi, yoksullukla mücadele ("Yoksulluğun Kısır Döngüsü"nü kırılması) ve şekilde gösterilen diğer tüm gelişmeler, Türkiye'nin (ve diğer yükselen piyasa ekonomilerinin) lehine olacaktır. Şekilde, büyümeyi sağlayıcı faktörler ile büyümeyi devamlı hale getiren faktörler, sonuç olarak varılacak hedefi yani "Güçlü Küresel Ekonomiler" olmayı sağlayacaktır. Her ne kadar "yükselen ekonomi" kavramı bir trendi ifade etse de, açıktır ki bu ekonomiler, gelir dağılımı eşitsizlikleri, yoksulluk ve yoksunluk ile de mücadele etmektedirler. O halde, tekrar belirtmek gereklidir ki, yukarıdaki şekil tüm yükselen piyasa ekonomileri için bir SWOT analizi niteliğinde olup, bu ekonomilerin gelişmiş ekonomilerle yapacağı olası ekonomik entegrasyonlar da yeni fırsatlar yaratarak, geleceğin güçlü küresel ekonomileri olmalarını sağlayacaktır. Ekonomi politikalarının verimliliği bir yana, rasyonel beklentiler olumluya döndürmek böylelikle mümkün olabilmektedir.

Keynesyen düşünceye karşı monetaristler tarafından başlatılan karşı atak 1970'li yılların başlarında, Robert Lucas, Thomas Sargent, Neil Wallace ve Robert Barro gibi ekonomistlerin öncülüğünde yeni klasik makroekonomi tarafından sürdürülmüştür. Bu ekonomistler, piyasa ekonomilerinin kendi kendini düzelttiğini Friedman'dan daha şiddetle savunmuşlar ve kamu politikalarının ekonomiyi sistematik biçimde istikrara kavuşturmada etkisiz olduğunu öne sürmüşlerdir. Teorinin taraftarları, John F. Muth tarafından ortaya atılan rasyonel beklentiler kavramı, makroekonomik analizlerde kullanarak geliştirmişlerdir. Rasyonel beklentiler hipotezi, bireylerin ve işletmelerin, gelecekteki ekonomik olaylar hakkındaki beklentilerinin oluşumunda rasyonel-akılcı biçimde davrandıklarını, yani mevcut bilgiyi en iyi şekilde kullanarak geçmişteki hatalara düşmediklerini öne sürmektedir. Yeni klasik iktisatçıların ortaya koydukları bu hipotez, ekonomi politikalarının etkin olmadığını, başka bir ifadeyle, sistematik ya da beklenen kamu politikalarının, ekonominin istihdam ve üretim gibi reel değişkenleri üzerinde etkili olmadığını açıklamakta etkilidir. Öyleyse ancak sürpriz ya da şok politikalarla bu değişkenler etkilenebilmektedir (Yıldırım vd, 2007:10-11). Yeni klasik konjonktür teorisine göre, iktisadi dalgalanmaların temel kaynağı da toplam talepteki beklenmeyen değişimlerdir. Beklenen talep değişimleri, istihdam ve milli gelir (hasıla) üzerinde herhangi bir değişikliğe neden olmamakta, iktisadi dalgalanmanın itici gücü, toplam talepteki beklenmeyen değişimlerden kaynaklanmaktadır (Aslan, 2008:172). O halde rasyonel beklentileri olumluya çevirmek, ekonomi için, ekonomi politikalarının bile yapamadıklarını yapabilmek anlamına gelmektedir. Bu teori, bir ülkedeki ekonomik ajanların, geçmişe dayalı tecrübelerinin öğretmesinden kaynaklanan gelecek öngörülerinin isabetli olacağını ya da başka bir ifadeyle öngörülerin gerçekleşeceğini anlatmaktadır. Zaten bir teorinin de görevi açıklamak ve öngörüde bulunmaktır. İşte ekonomik entegrasyona giren ya da girme sürecinde olan bir ülkede de beklenen etkiler bunlardır. Böylelikle ülkedeki olumlu hava, rasyonel beklentileri olumlu etkileyecektir.

Zira serbest ticaretin olası yararları, ülkedeki faktör kazançlarının artacağı yönündeki ortak kanıdır.

5. YÜKSELEN PİYASALARDA İNSANİ GELİŞİMİŞLİK VE GELİR DAĞILIMI (HUMAN DEVELOPMENT AND DISTRIBUTION OF INCOME IN EMERGING MARKETS)

Aşağıda oluşturulan tablolar sırasıyla, Yüksek İnsani Gelişmişlik Endeksi, Orta İnsani Gelişmişlik Endeksi, Düşük İnsani Gelişmişlik Endeksi sıralamalarını göstermektedir.

Tablo 1. Yüksek İnsani Kalkınma Sıralamasındaki Ülkeler (2008 Yılı)
(Table 1. Countries with Higher Ranks in Human Development Index-HDI,
2008)

HDI sıralaması/ Ülke	HDI sıralaması/ Ülke	HDI sıralaması/ Ülke
1. Iceland	26. Slovenia	51. Mexico
2. Norway	27. Brunei Darussalam	52. Libyan Arab Jamahiriya
3. Canada	28. Singapore	53. Oman
4. Australia	29. Kuwait	54. Seychelles
5. Ireland	30. Cyprus	55. Saudi Arabia
6. Netherlands	31. United Arab Emirates	56. Bulgaria
7. Sweden	32. Bahrain	57. Trinidad and Tobago
8. Japan	33. Portugal	58. Panama
9. Luxembourg	34. Qatar	59. Antigua and Barbuda
10. Switzerland	35. Czech Republic	60. Saint Kitts and Nevis
11. France	36. Malta	61. Venezuela, Rep. Bov.
12. Finland	37. Barbados	62. Romania
13. Denmark	38. Hungary	63. Malaysia
14. Austria	39. Poland	64. Montenegro
15. United States	40. Chile	65. Serbia
16. Spain	41. Slovakia	66. Saint Lucia
17. Belgium	42. Estonia	67. Belarus
18. Greece	43. Lithuania	68. The former Yugoslav Republic of Macedonia
19. Italy	44. Latvia	69. Albania
20. New Zealand	45. Croatia	70. Brazil
21. United Kingdom	46. Argentina	71. Kazakhstan
22. Hong Kong, China (SAR)	47. Uruguay	72. Ecuador
23. Germany	48. Cuba	73. Russian Federation
24. Israel	49. Bahamas	74. Mauritius
25. Korea, Rep. of	50. Costa Rica	75. Bosnia and Herzegovina

Kaynak: UNDP (United Nations Development Programme) (2009), Human Development Indices: A statistical update 2008 - HDI Rankings, <http://hdr.undp.org/en/statistics/>, Erişim: 24/07/2009

Tablo 2. Orta insani kalkınma sıralamasındaki ülkeler (2008 Yılı)
(Table 2. Countries with medium ranks in human development index-HDI,
2008)

HDI sıralaması/ Ülke	HDI sıralaması/ Ülke	HDI sıralaması/ Ülke
76. Turkey	102. Philippines	128. São Tomé and Príncipe
77. Dominica	103. Fiji	129. Namibia
78. Lebanon	104. Sri Lanka	130. Congo
79. Peru	105. Syrian Arab Republic	131. Bhutan
80. Colombia	106. Occupied Palestinian Territories	132. India
81. Thailand	107. Gabon	133. Lao, People's Dem. Rep.
82. Ukraine	108. Turkmenistan	134. Solomon Islands
83. Armenia	109. Indonesia	135. Myanmar
84. Iran, Islamic Rep. of	110. Guyana	136. Cambodia
85. Tonga	111. Bolivia	137. Comoros
86. Grenada	112. Mongolia	138. Yemen
87. Jamaica	113. Moldova	139. Pakistan
88. Belize	114. Viet Nam	140. Mauritania
89. Suriname	115. Equatorial Guinea	141. Swaziland
90. Jordan	116. Egypt	142. Ghana
91. Dominican Republic	117. Honduras	143. Madagascar
92. Saint Vincent and the Grenadines	118. Cape Verde	144. Kenya
93. Georgia	119. Uzbekistan	145. Nepal
94. China	120. Nicaragua	146. Sudan
95. Tunisia	121. Guatemala	147. Bangladesh
96. Samoa	122. Kyrgyzstan	148. Haiti
97. Azerbaijan	123. Vanuatu	149. Papua New Guinea
98. Paraguay	124. Tajikistan	150. Cameroon
99. Maldives	125. South Africa	151. Djibouti
100. Algeria	126. Botswana	152. Tanzania, U. Rep. of
101. El Salvador	127. Morocco	153. Senegal

Kaynak: UNDP (United Nations Development Programme) (2009), Human Development Indices: A statistical update 2008 - HDI Rankings, <http://hdr.undp.org/en/statistics/>, Erişim: 24/07/2009

Tablo 3. Düşük insani kalkınma sıralamasındaki ülkeler (2008 Yılı)
(Table 3. Countries with lower ranks in human development index-HDI,
2008)

HDI sıralaması/ Ülke	HDI sıralaması/ Ülke
154. Nigeria	167. Guinea
155. Lesotho	168. Mali
156. Uganda	169. Ethiopia
157. Angola	170. Chad
158. Timor-Leste	171. Guinea-Bissau
159. Togo	172. Burundi
160. Gambia	173. Burkina Faso
161. Benin	174. Niger
162. Malawi	175. Mozambique
163. Zambia	176. Liberia
164. Eritrea	177. Congo, Dem. Rep.
165. Rwanda	178. Central African Republic
166. Côte d'Ivoire	179. Sierra Leone

Kaynak: UNDP (United Nations Development Programme) (2009), Human Development Indices: A statistical update 2008-HDI Rankings, <http://hdr.undp.org/en/statistics/>, Erişim: 24/07/2009.

Yukarıdaki Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3, UNDP tarafından yapılan "Yüksek İnsani Gelişme", "Orta İnsani Gelişme" ve "Düşük İnsani Gelişme" endekslerinin en son revize edilmiş biçimini göstermektedir. Tablolar incelendiğinde, AB ülkeleri ile OECD ülkelerinin bu endekslerden "Yüksek İnsani Gelişme" içerisinde yer aldığı görülmektedir. Yükselen piyasa ekonomileri olarak gösterilen ülkeler ise, "Orta İnsani Gelişme" endeksinde yer almaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde UNDP tarafından 2008 raporunda yer alan haliyle, İnsani Gelişme Endeksi'ne (HDI-Human Development Index) yer verilse de, söz konusu organizasyonun internet sitesinde en son revize edilen haliyle yer alan bu tablo, çalışmanın ilerleyen bölümlerindeki Tablo 4'de gösterilen şekilden, çok farklı bir revizyon olmadığını (yükselen piyasalar için) göz önüne sermektedir. Başka bir ifadeyle, yukarıdaki üç tablo (Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından revize edilmiş olan en son durum olup, aşağıdaki Tablo 4, yine aynı organizasyon tarafından revizyon yapılmadan 4-5 ay önceki durumu göstermektedir. Revizyon sonrasındaki sıralamaların aşırı değişmediği tablolar karşılaştırıldığında rahatlıkla görülmektedir. Ayrıca araştırmaya konu olan söz konusu ülkelerdeki (yükselen piyasalar) GINI Endeksleriyle ilgili veri yıllarına ulaşmada Tablo 4 kullanılarak, tablodan hemen sonra tarafımızca bir karşılaştırma (yükselen piyasalar-OECD ülkeleri ve AB ülkeleri arasında) yapılmaktadır.

Tablo 4. yükselen piyasalarda gelir dağılımındaki ya da harcamalardaki eşitsizlik

(Table 4. Inequality in Income or expenditure for emerging markets)

ÜLKE	VERİ YILI	HDI Endeks Sırası	En Fakir %10'un Gelirden Aldığı Pay	En Fakir %20'nin Gelirden Aldığı Pay	En Zengin %20'nin Gelirden Aldığı Pay	En Zengin %10'un Gelirden Aldığı Pay	GINI Endeksi
İsrail	2001	23	2.1	5.7	44.9	28.8	39.2
Kore	1998	26	2.9	7.9	37.5	22.5	31.6
Çek C.	1996	32	4.3	10.3	35.9	22.4	25.4
Macaristan	2002	36	4.0	9.5	36.5	22.2	26.9
Polonya	2002	37	3.1	7.5	42.2	27.0	34.5
Arjantin	2004	38	0.9	3.1	55.4	38.2	51.3
Şili	2003	40	1.4	3.8	60.0	45.0	54.9
Meksika	2004	52	1.6	4.3	55.1	39.4	46.1
Malezya	1997	63	1.7	4.4	54.3	38.4	49.2
Rusya	2002	67	2.4	6.1	46.6	30.6	39.9
Brezilya	2004	70	0.9	2.8	61.1	44.8	57.0
Kolombiya	2003	75	0.7	2.5	62.7	46.9	58.6
Tayland	2002	78	2.7	6.3	49.0	33.4	42.0
Çin	2004	81	1.6	4.3	51.9	34.9	46.9
Türkiye	2003	84	2.0	5.3	49.7	34.1	43.6
Peru	2003	87	1.3	3.7	56.7	40.9	52.0
Filipinler	2003	90	2.2	5.4	50.6	34.2	44.5
Endonezya	2002	107	3.6	8.4	43.3	28.5	34.3
Mısır	1999-2000	112	3.7	8.6	43.6	29.5	34.4
Güney Afrika	2000	121	1.4	3.5	62.2	44.7	57.8
Fas	1998-1999	126	2.6	6.5	46.6	30.9	39.5
Hindistan	2004-2005	128	3.6	8.1	45.3	31.1	36.8
Pakistan	2002	136	4.0	9.3	40.3	26.3	30.6

Kaynak: UNDP (United Nations Development Programme) (2008). (HDR) Human Development Report-2007-2008, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf, pp.281-284 kullanılarak, yükselen piyasa ekonomileri olan ülkeler tarafımızca seçilmiş ve yine bu ülkelere ait çalışmaya temel olacak veriler seçilerek bu tablo tarafımızca hazırlanmıştır.

Tablo 4’de, 23 yükselen piyasa ekonomisinin (ki bu 23 ülkeye, MSCI ve FTSE tarafından sıralanan farklı ülkeler dikkate alınarak revize edilmiş ve bu iki organizasyondan birinde yer alan diğerinde yer almayan ülke de dahil olmak üzere bu rakama ulaşılmıştır) GINI Endeks’leri (katsayıları) gösterilmektedir. Yükselen piyasa ekonomileri olarak “MSCI” ve “FTSE” gibi Anket ya da derecelendirme (Raiting) kuruluşları tarafından farklı sınıflandırma yapıldığı için, çelişkilerin oluşmaması ve daha geniş bir sınıflandırma yapılabilmesi amacıyla tarafımızca her iki kuruluşun sıralaması dikkate alınarak yukarıdaki 23 ülke, “Yükselen Piyasalar” olarak seçilmiştir. Her ülke için veri çalışma yılları farklı olabilmekte, fakat belli bir yakın dönemi temsil etmektedir. Her ülkede hane halkı anketleri doğaldır ki farklı tarihlerde yapılmaktadır. GINI Endeksi’nin “0” olması mutlak gelir dağılımı adaletini, “100” olması ise mutlak gelir dağılımı eşitsizliğinin olmasının en uç rakamları olup, tablodaki rakamlar bu açıdan yorumlanmalıdır. Bu katsayının ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, daha çok 40-50 arasında değerler aldığı görülmektedir. Bu rakam, OECD ülkelerinde ve AB ülkelerinde yaklaşık 25-35 arasındadır. Bu durum da, ileriki tablolardan izlenilebilir.

Tablo 5. 18 OECD ülkesinin GINI katsayıları
(Table 5. GINI Index of 18 selected OECD countries)

ÜLKE	GINI Endeksi	ÜLKE	GINI Endeksi	ÜLKE	GINI Endeksi
İsveç	25	İsviçre	33.7	Belçika	33.0
Norveç	25.8	Kanada	32.6	İspanya	34.7
Hollanda	30.9	Avusturya	29.1	İngiltere	36.0
Finlandiya	26.9	Fransa	32.7	ABD	40.8
Danimarka	24.7	Japonya	24.9	İrlanda	34.3
Almanya	24.7	Avustralya	35.2	İtalya	36.0

Kaynak: UNDP (United Nations Development Programme) (1998). (HDR) Human Development Report-2007-2008, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf, p.281

Tablo 5’de, 18 OECD ülkesinin, ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, 1999 ve 2001 yılları arasındaki veriler kullanılarak, GINI Endeksleri gösterilmektedir. Bu veriler, Avrupa Birliği ülkelerinde katsayının 25-35 arasında değiştiğini göstermektedir. Yukarıdaki OECD ülkeleri ortalamasına bakıldığında ise, 30’u geçmediği hesaplanabilir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin boyutunu ölçmeye yarayan GINI Endeksi (katsayısı) 0-100 arasında değerler aldığı bilindiğine göre, katsayının sıfıra doğru yaklaşması gelirin daha adaletli dağıldığının, 100’e doğru yaklaşması ise, gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığının göstergesidir. Gerek Avrupa Birliği gerekse OECD ülkelerindeki Gini Endeksi’nin yaklaşık 30 civarında olduğu düşünüldüğünde, söz konusu ülkeler ise ekonomik entegrasyona giden yeni ülkelerin de katsayıları, “Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi” ekseninde düşünüldüğünde, entegrasyon ortalamasına yaklaşacaktır. Bahsedildiği üzere, serbest uluslararası ticaretin, sadece mal ve hizmetlerin fiyatının değil, faktörlerin de fiyatını eşitlemesini anlatan söz konusu teorinin, ülkeler arasındaki bu arbitraj olanakları yanında, gelir dağılımında da yakınlaşma sağlayacağı söylenilebilir. Türkiye’nin GINI Katsayısı ise, daha evel de tablo da gösterildiği üzere 2003’de yapılan çalışmaya göre 43.6 olarak hesaplanmıştır. Yine aynı tablo incelendiğinde, Yükselen Piyasaların GINI katsayılarının 40-50 arasında olduğu görülmektedir. Bahsedilen bu durumda gelir dağılımı eşitliği sağlamak ve yoksullukla mücadelede, “Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi” ekseninde, ekonomik birleşme (entegrasyon) gerekliliğini göstermektedir.

6. YÜKSELEN PİYASALARDA YOKSULLUK (POVERTY IN EMERGING MARKETS)

Birçok kişi için yoksulluk, fakir olma anlamına gelmektedir. Açlık, evsizlik, önlenebilir hastalıklar, işsizlik ve sahillik gibi sıfatlar, yoksulluğun göstergeleri olarak düşünülebilir. Bu sayılanlar göstermektedir ki, yoksulluk, birçok sosyal ve ekonomik hareket noktası kullanılarak tasvir edilebilecek bir kavram olup, objektif terimlerle tasvir etmenin zor olabileceği, karmaşık bir sorundur. Hükümetler ve sosyal hizmet kurumları, yoksulluğu kendilerince tanımladıkları, onların ölçütlerinde "fakirlik" göz önünde bulundurulmaktadır (Alters, 2009:1).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP-United Nations Development Programme) tarafından kullanılmakta olan İnsani Kalkınma Endeksi-HDI (Human Development Index), yoksulluğu ölçmekte hayat beklentileri, kültür, eğitimin önemi ve GSYİH'nın ülkede ne kadar satın alma gücünü ifade ettiği gibi göstergelerin tümü kullanılarak hesaplanmaktadır (Alters, 2009:7). Yine aynı organizasyon tarafından tasarlanan İnsani Yoksulluk Endeksi-HPI (Human Poverty Index) ise, yoksulluğu ölçmek için iki grup endeks yapılandırmıştır. "İnsani Yoksulluk Endeksi-1 (HPI-1)", İnsani Kalkınma Endeksi (HDI) içinde yer alan üç göstergeye dayanılarak hesaplanmaktadır. Bunlar sağlık, bilgi düzeyi ve uygun yaşam standartları kriterleridir. "İnsani Yoksulluk Endeksi-2 (HPI-2)" ise, İnsani Kalkınma Endeksi (HDI) içinde yer alan bu üç göstergeye ek olarak sosyal dışlanmışlığı da bir kriter olarak kullanmaktadır (UNDP, 2009:367).

Tablo 6. 108 gelişmekte olan ülke için HPI-1 (İnsani Yoksulluk Endeksi-1) Sıralaması
(Table 6. HPI-1 ranks for 108 developing countries and areas)

1 Barbados	23 Brezilya	45 Tunus	67 Tanzanya	89 Angola
2 Uruguay	24 Tayland	46 Nikaragua	68 Fas	90 Papua Yeni Gine
3 Şili	25 Surinam	47 Endonezya	69 Sudan	91 Zimbabve
4 Arjantin	26 Dominik Cumhuriyeti	48 Mısır	70 Lao People's Democtatic Republic	92 Fildişi Sajili
5 Kostarika	27 Mauritius Cumhuriyeti	49 Gabon	71 Lesoto	93 Bangladeş
6 Küba	28 Peru	50 Fiji	72 Uganda	94 Gambiya
7 Singapur	29 Çin	51 Cezayir	73 Swaziland	95 Doğu Timor
8 Saint Lucia	30 İran	52 Myanmar	74 Haiti	96 Zambiya
9 Mısır-İsrail ya da Arap Bölgesi	31 Suriye	53 Solomon Adaları	75 Madagaskar	97 Senegal
10 Meksika	32 Bolivya	54 Guatamala	76 Eritre	98 Merkezi Afrika
11 Ürdün	33 Guyana	55 Güney Afrika	77 Pakistan	99 Gine Bissau
12 Trinidad and Tobago	34 Jamaika	56 Vanuatu	78 Ruanda	100 Benin
13 Katar	35 El Salvador	57 Kongo	79 Malawi	101 Mozambik
14 Kolombiya	36 Vietnam	58 Namibya	80 Nijerya	102 Sierra Leone
15 Panama	37 Filipinler	59 Djibouti	81 Burundi	103 Gine
16 Malezya	38 Cape Verde	60 Kenya	82 Yemen	104 Nijer
17 Birleşik Arap Emirleri	39 Sao Tome and Principe	61 Komor	83 Togo	105 Etiyopya
18 Lübnan	40 Moğolistan	62 Hindistan	84 Nepal	106 Burkina Faso
19 Ekvator	41 Honduras	63 Botsvana	85 Kamboçya	107 Mali
20 Paraguay	42 Maldivler	64 Kamerun	86 Bhutan	108 Çad
21 Venezuela	43 Belize	65 Gana	87 Moritanya	
22 Türkiye	44 Sri Lanka	66 Ekvator Ginesi	88 Kongo	

Kaynak: UNDP (United Nations Development Programme) (1998). (HDR) Human Development Report-2007-2008, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf, p.240

Tablo 6 incelendiğinde, çalışmada yükselen piyasa ekonomileri olarak sıralanan tüm ülkelerin, Gelişmekte Olan Ülkeler içinde, belli düzeyde yoksulluk seviyelerinde oldukları anlaşılmaktadır. Kaldı ki, gelişmiş ülkeler içinde, yükselen piyasa ekonomileri anılmamakta, yükselen piyasa ekonomileri yoksulluk sınıflandırılmasında başka kategorilerde gösterilmektedirler. Gelişmiş ülkelerin gelir dağılımı adaleti ve yoksulluk sıralamalarında yüksek sıralarda yer alması, yükselen piyasa ekonomilerinin bu ülkeler ile yapacağı muhtemel bir ekonomik entegrasyonun, serbest ticaretin yararlarını ortaya çıkararak, üye ülkelerin refah düzeylerini artıracacağı söylenebilir.

Tablo 7. 19 OECD ülkesinin HPI-2 (İnsani Yoksulluk Endeksi-2) sıralaması

(Table 7. HPI-2 human poverty index ranks for 19 selected OECD countries)

1 İsveç	6 Almanya	11 Fransa	16 İngiltere
2 Norveç	7 İsviçre	12 Japonya	17 Amerika
3 Hollanda	8 Kanada	13 Avustralya	18 İrlanda
4 Finlandiya	9 Lüksemburg	14 Belçika	19 İtalya
5 Danimarka	10 Avusturya	15 İspanya	

Kaynak: UNDP (United Nations Development Programme) (1998). (HDR) Human Development Report-2007-2008, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf, p.242

Tablo 7'de, 19 OECD ülkesi için İnsani Yoksulluk İndeksi sıralaması görüldüğü görülmektedir. Aşağı sıralara doğru inildiğinde yoksullaşma düzeyi artsa da, sıralanan ülkeler için, yoksulluğun değil de, zenginliğin sıralamasını ifade etmektedir. Çünkü, söz konusu ülkeler aynı zamanda, Yüksek İnsani Gelişmişlik Endeksi'nde yer alan ülkeler olarak çalışmada "Yüksek İnsani Gelişme" isimli tabloda, 75 ülke içinde daha önce sıralanmıştır. Türkiye bu OECD ülkeleri içinde yerini alamamıştır. Türkiye, Orta İnsani Gelişme İndeksi'nde (HDI-Human Development Index) yer alan bir ülkedir. Söz konusu ülkelerin GINI katsayıları ise, daha evel verilmiş olan Tablo 5'de (seçilmiş 18 adet OECD ülkesinin GINI Katsayıları) gözlenebilir.

Şekil 4'de, yoksulluk, yetersiz beslenme ve diğer yoksulluğu etkilemesi muhtemel etkiler gösterilmektedir. "1*" numara ile gösterilen dişli çarkı yoksulluk ve yetersiz beslenme göstergesi olup çevredeki diğer çarklar ise, saat yönünde "2*" numara ile "8*" numara arasında sıralanmıştır. Bunlar, saat yönündeki sırası ile, "2*" okullara katılım düşüklüğü, "3*" eğitim yoksunluğu ve kadın istihdamı, "4*" bağışıklık sistemi zayıflığı ve çocuk ölüm oranlarının yüksekliği, "5*" anne zayıflığı ve bebek sağlığı bozukluğu, "6*" hayatta kalma riskliliği, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıkların yayılması, "7*" doğal kaynakların kullanımının sürdürülememesi, "8*" pazarlara ve kaynaklara ulaşım kapasitesinin düşüklüğü, gibi göstergelerdir. Sayılan sekiz çarkın, şekildeki gösterilen haliyle, saat yönünde hareket etmesi yani sayılan göstergelerdeki olumsuzlukların artması, ortadaki esas gösterge olan "1* yoksulluk ve yetersiz beslenme" çarkını da saat yönünde döndürerek, yoksullaşmayı ve yetersiz beslenmeyi hızlandırmaktadır. Bu yüzdendir ki Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı-UNDP-United Nations Development Programme- tarafından çevredeki sekiz göstergeden bazıları baz alınarak İnsani Yoksulluk Endeksi'leri (Human Poverty Index-1 ("HPI-1" ve Human Poverty Index-2 "HPI-2")) oluşturulmuştur. Ülkelerdeki gelir dağılımı adaletsizliğinin artması sonucunda, yukarıdaki sekiz çarkın sağa dönüş hızı artmakta, yoksulluk ve yetersiz beslenme düzeyi yükselmektedir.

Ülkedeki gelir dağılımı eşitsizliklerinin büyüme ile yoksulluk-yetersiz beslenme ve negatif ekonomik büyüme arasında da yakın ilişkiler bulunmaktadır. Bahsedilen bu durum da aşağıda, Şekil 8'de gösterilmektedir.

Şekil 4. Sürekli açlık ve diğer milenyum kalkınma hedefleri arasındaki ilişkiler döngüsü
(Figure 4. Persistent hunger slows progress towards other millennium development goals)

Kaynak: FAO-Food and Agriculture Organization of the United Nations (2005). The State of Food Insecurity in the World-2005, Eradicating world hunger-key to achieving the Millennium Development Goals, p.5

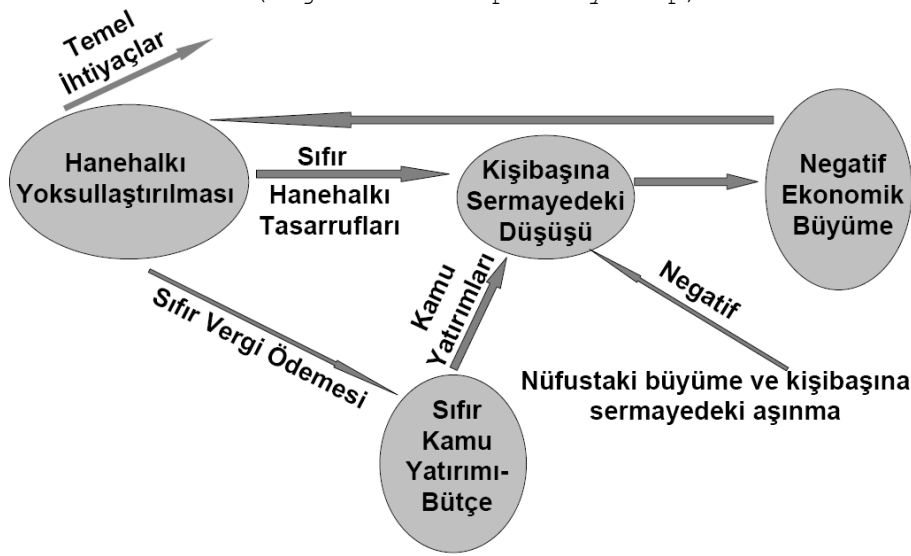
Büyümenin yoksulluğu azaltıcı yöndeki olumlu etkisi, gelir dağılımı eşitsizliklerini artıran bir büyüme süreci sebebiyle azalmaktadır. Bu sebeple, hızlı bir büyüme süreci öncesinde, gelir dağılımını düzeltici politikaların uygulanmasının, büyümeden sağlanacak olumlu etkilerin artırılması için bir ön koşulu olduğu söylenilebilir. Güney Kore ve Tayvan deneyimleri göstermiştir ki, büyüme süreci başında yapılan mülkiyet yapısının daha eşitlikçi bir yapıya kavuşturulması halinde, büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkileri daha eşitlikçi olmaktadır (Şenses, 2006:226).

Yoksulluk, ortalama gelir düzeyi, gelir dağılımı eşitsizliği derecesi ve ekonomik büyüme ile yakından ilgilidir. Büyümenin yoksulluk düzeyini artırmadaki etkisi de çok sayıda uygulamalı araştırmaların sonucunda doğrulanmaktadır (Şenses, 2006:149-150).

Yapılan çalışmalar, finansal piyasalarda ortaya çıkabilecek sorunların, yani finans problemlerinin dış ticaret üzerinde çok ciddi sorunlar da yaratmadığını ortaya koymaktadır. Thomas'ın (Thomas 2009:8) ekonometrik bir çalışmasının sonuçları göstermektedir ki, yükselen piyasalar için finansal koşulların bir önemi bulunmakla birlikte, bu koşulların söz konusu ekonomiler içinde, ticaret yoğunluğu üzerinde baskın uyarıcı bir rolü bulunmamaktadır. Bu konuyla ilgili ekonometrik çalışma sonuçlarına dayanarak yapılan tahminlerde, yükselen piyasa ekonomilerine doğru olan özel sermaye akımlarının sıfır olması ve bir yerli bankacılık krizinin birlikte yaşanması durumunda bile, ithalat doğrudan %5 ile %6 arasında etkilenmekte,

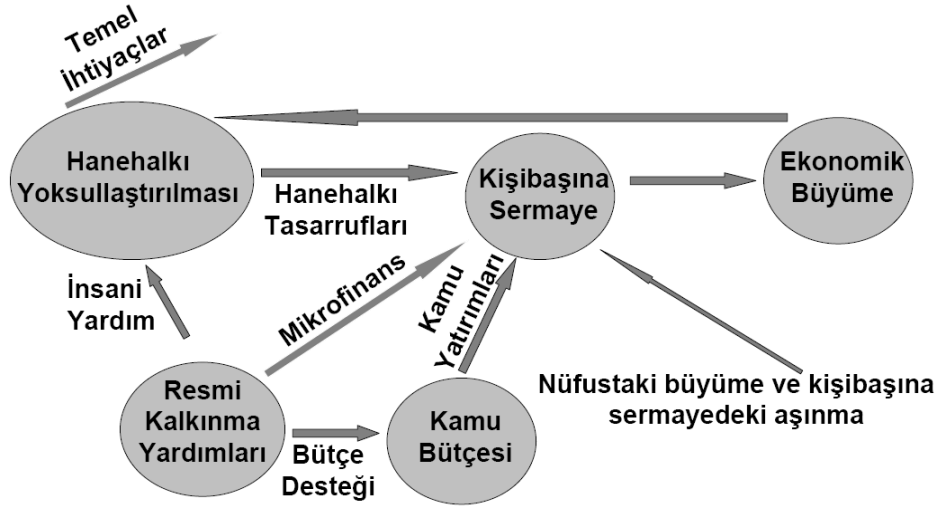
ihracat yoğunluğunda ise daha küçük, hafif bir etki meydana gelmektedir. Bahsedilen bu düşüş etkisi, global finansal krizlerdeki alternatif fırsatlar için yeni fikirler vermekte, bu parasal çekilme (finansman sıkıntısı), normal dönemlerden daha hızlı bir biçimde ekonomiye, alternatif finans kaynaklarının keşfedilmesi sürecini yaşatmaktadır (Thomas, 2009:8). Dolayısıyla, dünyadaki finansal krizlerin yükselen piyasalar üzerinde etkilerinden daha fazla miktarda, söz konusu ülkelerdeki iç dinamiklerden kaynaklanan yoksulluğun, bu ülkelerdeki büyüme üzerindeki negatif etkisinin olduğu söylenebilir. Ülkelerdeki iç dinamikleri (yoksulluk ve büyüme arasındaki döngüyü) ve çözüm yollarını (yoksulluğu azaltıcı, büyümeyi artırıcı yönde), aşağıdaki Şekil 5 ve Şekil 6 üzerinden açıklamak mümkün olabilecektir.

Şekil 5: Yoksulluk döngüsü (Ekonomik büyüme ve yoksulluk ilişkisi)
(Figure 5: The poverty trap)

Kaynak: Sachs, Jeffrey D. (2005). The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time, Penguin Boks, Published by the Penguin Group, New York, p.248.

Şekil 5’de, hanehalkı gelirlerinin ancak temel ihtiyaçları giderecek kadar olduğu ve tasarruf yapılamadığı görülmektedir. Bu durum aynı zamanda vergi ödemesinin sıfır olması ile bütçe gelirlerinin de düşmesine sebep olarak bütçenin kamu yatırımlarının azalmasına yol açmaktadır. Ülke nüfusunun da sürekli artması göz önüne alındığında kişi başına düşen sermaye de azalacaktır. Bu sayılan olumsuzlukların ise ekonomide negatif çarpan etkisine yol açmakta, negati ekonomik büyüme yani ekonomi küçülme oluşacaktır. Bu durum ise bir geri beslemeye neden olarak, şekilde görüldüğü gibi hanehalkı yoksullaşmasını daha da artırmaktadır. Bilindiği gibi yapılan yatırım değişmelerinin, milli geliri kendisinin birkaç katı yükseltici etkisine yatırımların “Çarpan-Çoğaltan” etkisi denildiğine göre, şekilde görülen ve anlatılan olumsuzluklar negatif çarpan etkisi doğurmakta, yatırım düşüşleri de kendisinin birkaç katı milli geliri düşürmektedir. Bu yüzden şekilde gösterilen “sıfır” ve “negatif” göstergeleri ortadan kaldırmada “Resmi Kalkınma Yardımları- Official Development Assistance-ODA” etkili olabilmektedir. Şekil 6’da ise bu yardımların yoksulluk üzerindeki etkisi resmedilmiştir.

Şekil 6. Yoksulluk döngüsünün kırılmasında resmi kalkınma yardımları'nın rolü

(Figure 6. The role of "official development assistance-ODA" in breaking the poverty trap)

Kaynak: Sachs, Jeffrey D. (2005). The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time, Penguin Boks, Published by the Penguin Group, New York, p.249.

Şekil 6'da, Resmi Kalkınma Yardımları'nın (Official Development Assistance-ODA) hanehalkının yoksullaşmasını azalttığı, kamu bütçesini desteklediği ve Mikrofinans yoluyla da kişibaşına sermayede artışlara sebep olduğu (özel sektöre verilen mikrokredilerin etkisi ile) görülmektedir. Buradaki üç etki de doğrudan etkiler olup, söz konusu yardımların dolaylı etkileri de söz konusudur. Bu dolaylı etkiler ise, hanehalkının tasarruflarının artmasının ve kamu bütçesinin harcamalarının artmasının kişibaşına sermayeyi artırması etkisidir. Sonuç olarak tüm bu etkiler ülkede ekonomik büyümeye sebep olmaktadır. Bilindiği gibi milli gelirin artması anlamına gelen ekonomik büyümenin en net göstergesi ise, yıldan yıla Kişi Başına Düşen Milli Gelir'deki (KBMG) artıştır. Şekilde, ekonomik büyümenin tekrar geri beslemeye sebep olduğu ve yoksulluğu azalttığı görülmektedir. Bu sayede hanehalklarının satınalma gücü artmaktadır. Temel ihtiyaçlar dışında da gereksinimler böylelikle karşılanabilmektedir. Böylelikle iktisat literatüründe "Yoksulluğun Kısır Döngüsü" olarak bilinen, temel olarak az gelişmiş ülkelerin yoksul oldukları için (iktisadi büyümeyi gerçekleştiremedikleri için) yoksulluklarının devam ettiği tezi de söz konusu yardımlar ile kırılacaktır.

Yoksulluğun 1980 sonrasında artmasının ve geniş kitleleri etkilemesinin nedeni olarak, IMF (Uluslararası Para Fonu) ve Dünya Bankası tarafından gelişmekte olan ülkelere, dış borçların yeniden görüşülmesinin bir koşulu olarak dayatılan "Makroekonomik İstikrar" ve "Yapısal Uyum" programları olduğu (Chossudovsky, 1998:37) öne sürülmektedir.

Refah devleti kavramı, ülkedeki tüm uyruklarının refah düzeyini (sadece hayatta kalmaktan fazlasını yani belirli bir toplumda, belirli bir zamanda onurlu bir şekilde hayatta kalmayı) sağlamanın devletin sorumluluğu olduğu düşüncesini ifade eden bir kavramdır (Bauman, 1999:67)

7. FAKTÖR FİYATLARI EŞİTLİĞİ TEOREMİ VE EKONOMİK ENTEGRASYONUN ÖNEMİ (THE FACTOR PRICES EQUALIZATION THEOREM AND IMPORTANCE OF ECONOMIC INTEGRATION)

Uluslararası ticaret sayesinde ülkeler arasındaki faktör fiyatlarındaki farklılıklar kapanarak, tam olarak (hükümet müdahalelerinin olmadığı ekonomilerde) faktör fiyatları her iki ülkede birbirine eşitlenmektedir (Samuelson, 1948:165). Samuelson tarafından açık bir şekilde dile getirilen³, uluslararası ticarete konu mallarda tek fiyat kanununun da işlemesine sebep olmakta, ülkelerin satın alma gücü paritelerinin de eşitlenmesine ve hatta fiyat indekslerinin (hem tüketici fiyat indeksi, hem de üretici fiyat indeksi) de ülkeler arasında farklılık göstermemesine (enflasyon ya da deflasyon oranlarının ülkelerde aynı olmasına) yol açmaktadır (Mark, 2007:63). Yapılan bir amperik çalışmada (Mark, 2007:118-224-225), Amerika ile Avrupa (İngiltere, Fransa, Almanya ve İtalya'nın Avrupa'yı temsil ettiği varsayımıyla, kullanılan rakamlarda ise ülkelerin ortalaması alınarak) arasındaki ticaretin sonucunda, her iki ülkede faktör fiyatlarının birbirine yaklaştığı saptanmıştır. Bu durum ülkelerin satınalma gücü paritesi indekslerinin de aynı olması sonucunu doğurmaktadır. O halde birbiriyle ticaret yapan ülkelere başlayarak dünyada tüketim kalıpları, tüketici tercihleri çok yakınlaşmakta adeta talepler de çakışmaktadır.

Faktör fiyatlarının eşitlenmesi, uluslararası ticaretin etkilerinden biridir. Bu durum, "Faktör Fiyatlarının Eşitlenmesi Teorisi" nin vardığı sonuçtur. Serbest ticarete, benzer faktörlerin reel gelirleri uzun dönemde birbirine eşitlenmektedir. 1970'li yıllardan bu yana, büyük ticaret hacmine sahip ülkelerde sermayenin reel getirisindeki farklılıklar azalmaktadır. 1970'li yılların başında dünya ekonomilerinde, işçi ücretlerinin birbirine yaklaşması yönünde güçlü bir eğilim gözlenmiştir. Örneğin, Kore'deki yıllık ücretler %9 artarak, ABD'deki vasıfsız işçilerin (uzmanlaşma dışındakiler) ücretlerine yaklaşmıştır. Oysa ABD'deki vasıfsız işçiler, 2. Dünya Savaşı'ndan 1970'li yıllara kadar olan dönemde ise, ABD'nin dünyanın en büyük kişi başına düşen sermayeye sahip olmasından faydalanmışlardı. Burada gözlenen durum, uluslararası gelirin dengelenmesini isteyen, dünya fakirlerini gözetenler (yoksullukla mücadele edenler) açısından olumlu bir trenddir. Serbest ticarete, tüm faktör kazançları, ortalamaya yaklaştığı için herkeste gelişme eğilimi vardır. Serbest ticaretle, faktör fiyatlarının eşitlenmesinin yol açtığı krizler, emek verimliliğini artıracak eğitim, vergilerin yeniden düzenlenmesi, üretken yatırımlara yönelmesi türünde yeni tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir. Oysa tarifelerin (koruyucu tedbirler), olası sonuçları, ekonomik durgunluk ve kendini beğenmedir (Wessels, 2002:517-518). Örnek olarak, Japonya ve Endonezya gibi iki ülke incelenerek faktör fiyatları eşitliğinin gerçekleşme durumu açıklanabilir. Varsayalım ki Japonya diğer ülkeye göre sermaye yoğun bir ülke, x malı da y malına göre sermaye yoğun bir mal olsun. Bu durumda Japonya x malında, Endonezya ise y malında karşılaştırma üstünlüğe sahip olacaktır. Çünkü Japonya'daki faizler Endonezya'ya kıyasla düşük, fakat ücretler ise nispi olarak yüksektir. İki ülke arasındaki serbest ticaret ile yapılan x ve y malları dış ticareti sonucu, faktör hareketi olmasa bile mal hareketi kaynaklı olarak, Japonya'da faizler yükselmeye, diğer ülkede ise ücretler yükselmeye doğru yönelir. Dış ticaretin hızına ve miktarına bağlı olarak, belirli

³ Paul A.Samuelson (1964). "Theoretical notes on trade problems", Review of Economics and Statistics, Vol.46, ss.145-154 (Nelson C.Mark'ın eserinden alıntı olduğu için açıklayıcı dipnottur)

bir süre sonra her iki ülkede faktörlerin fiyatları birbirine eşit hale gelmektedir (Jepma, vd. 1996:70-71).

Faktör Fiyatları Eşitliği Teorisi, gelir dağılımı adaletsizlikleri yaşayan ülkeler için, ülkeler arasındaki serbest ticaretin, geliri yeniden dağıtma özelliğine sahip olduğunu göstermektedir. Serbest ticaret yapan ülkelerde neredeyse tek pazar-ortak pazar oluşmakta olduğu için, gelirin yeniden dağılımı rolü de olan serbest ticaret, faktör kazançlarının düşük olduğu ülkelerin lehine işlemektedir. Faktör gelirlerinin çok yüksek olduğu ülkelerde de düşme şeklinde ortalamaya yaklaşım görülmektedir. Bu yüzden serbest ticaret bazı ülkelerdeki bazı faktör sahipleri için kriz anlamına da gelebilmektedir. Bahsedilen ülkelerde bu sefer gelirin yine ve yeniden dağılımı için bahsedilen (verimli işgücü eğitimi, vergiler, üretken yatırımlar, v.b.) ekonomi politikası önlemleri uygulanmak durumunda kalınacaktır. Fakat bu tedbirler içinde tarifeler gibi, dış dünyanın rekabetine ülkeyi koruyan türünden ekonomi politikaları olmamalıdır. Tekrar belirtmekte yarar vardır ki, burada sözü edilen faktör fiyatlarının eşitlenmesi durumu, bir arbitraj mekanizması ile değil (faktör hareketliliği ile değil), nihai mal hareketliliği yani serbest ticaret ile gerçekleşmektedir. Demek oluyor ki, ortak pazar alanlarında, entegrasyona dahil olmuş ülkeler arasında faktörlerin de fiyatları serbest ticaret ile ve gerekse de arbitraj ile birbirine çok yaklaşmış olur. Mikroekonomik öğretilerden bilindiği gibi, aynı pazar-piyasa içinde fiyat farklılaştırması yapılamaz. Dünyada her ne kadar serbest ticaret yönünde eğilimler varsa da, hükümet müdahalelerinin varlığı yani pür serbest ticaret olamaması, faktör fiyatlarının eşitlenmesi teoreminin anlatılan olumlu sonuçlarının alınamamasına yol açmaktadır. Oysa ekonomik gruplaşmalar içinde ticaret neredeyse pür serbest hale gelmekte, hem "Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi" gereği faktör gelirleri ya da fiyatları (rant, ücret, kar ve faiz) birbirine eşitlenmekte, hem de faktör hareketliliğinin de olmasıyla arbitraj mekanizması işlemektedir. Diğer bir olumlu durumda kuşkusuz rasyonel beklentilerin olumluya döndürülebilmesinin sebep olduğu, ekonomideki iyimser havadır.

Ekonomik bütünleşme (entegrasyon) çeşitli şekillerde olabilir. Serbest ticaret bölgesinde, üyeler bölge-içi ticarete dış ticaret engellerini kaldırır fakat bölge-dışı ülkelere karşı dış ticaret engeli koymakta serbesttirler. Gümrük birliğinde de serbest ticaret bölgesine ek olarak (bölge-içi ticaret serbestisine ek olarak), bölge-dışına da ortak tarife belirlenir. Dış ticaret açısından gümrük birliği ile ortak pazar arasında fark yoktur. Fakat ortak pazarda, bölge-içi mal ticaretine ek olarak faktör hareketliliği de serbesttir. Ortak pazar için daha ileri istenen hedef ise, ekonomik birlik aşaması olup, bu tarzdaki bir birleşme, üyelerin ekonomi politikalarının da ortak olması anlamına gelmektedir. Bölgesel ekonomik entegrasyonlar dünyanın diğer bölgelerine zarar verebilmektedir (Walther, 2002:455). Entegrasyonun son türünde, ortak pazara üye ülkelerin ekonomik birlik oluşturma çabası; ortak pazar sebebiyle zaten ortak olan dış ticaret politikalarının (gümrük tarifesi ve tarife dışı araçlar) yanında para politikaları (ortak merkez bankacılığı) ve maliye politikalarının (ortak bütçe) da ortak olması, şeklinde anlaşılmalıdır.

Dünya Ticaret Örgütü (WTO-World Trade Organization), 1993 yılında "Uruguay Görüşmeleri" ile kurulması kararlaştırılan, Nisan 1994'de, Fas'ın Başkenti Marakeş'te söz konusu görüşmelere katılan üye ülkelerle imzalanan çok taraflı anlaşmanın sonucunda, o yılın sonunda kurulan ve üyeler arasındaki ticaretin liberalleştirilmesini sağlayacak bir organizasyondur. Bu tarihten itibaren, Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT-The General Agreement on Tariffs and Trade), Dünya Ticaret Örgütü'nün bünyesine katılarak, onun bir

sekretaryası olarak görev yapmaya devam etmiştir (Krugman vd. 2000:238-240).

Dünya Ticaret Örgütü'nün, dünyadaki yoksulların yararına olduğu en azından zararına olmadığı görüşü yaygın kabul gören bir görüş olmakla birlikte, kimi çevreler tarafından ise bu organizasyonun dünyadaki yoksulluların aleyhine de işlediği görüşü savunulmaktadır. Bu görüşlerden hareketle, söz konusu organizasyonun, yoksulluk üzerinde fayda/zarar taraflarının olduğu, başka bir ifadeyle sadece siyah ya da sadece beyaz bir tablonun olmadığı bilinmelidir. Örneğin, bu konuda tarafsız olduğu bilinen "The Economist" dergisinde, zengin ülkelerin, yoksul ülkelere gelen nihai mallar üzerine, diğer zengin ülkelerin mallarının dört katı gümrük tarifesinin uygulandığı iddia edilmektedir. 2005 yılı itibarıyla bu durumun, yoksul ülkeler için 700 milyar dolarlık bir ihracat eksiğine sebep olduğu, bu dergideki makale sahibi araştırmacılarca iddia edilmektedir. Yine söz konusu dergide, yoksul ülkelerin "Uruguay Görüşmeleri" sonucunda imza ettikleri 1994 anlaşmasının ne anlama geldiğini bilmediklerini ve içeriğine hakim olmadıklarını öne sürmektedir. Söz konusu araştırmacılar, bu bilgisizliğin onlara pahalıya mal olduğunu, anlaşmanın gerektirdiği ticari düzenlemelerin iyileştirilmesi ile teknik ve entelektüel donanım standartları konularında verilen sözlerin yerine getirilmesinin maliyetinin, en yoksul ülkeler için olan bir yıllık kalkınma bütçesini aşabileceğini söylemektedirler (Pogge, 2002:26-29).

8. SONUÇ VE ÖNERİLER (RESULT AND RECOMMENDATIONS)

"Yükselen piyasalar-Emerging Market" ya da "Yükselen Ekonomiler" kavramı, bir ulusun sosyal yaşamındaki, iş dünyasındaki hızlı büyüme ve endüstrileşmeyi tasvir eden bir kavram olarak kullanılmaktadır. Söz konusu ekonomilerle ilgili olarak, aralarında Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF), Dünya Bankası (World Bank-WB) gibilerin bulunduğu uluslararası organizasyonların yanında, bir çok uluslararası derecelendirme kuruluşu tarafından farklı tasnifler yapılmakta ve farklı sayılar verilmektedir. Çalışmada, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin (Tayvan da dahil) başı çekmek üzere, İsrail, Kore, Çek Cumhuriyetleri, Macaristan, Polonya, Arjantin, Şili, Meksika, Malezya, Kolombiya, Tayland, Türkiye, Peru, Filipinler, Endonezya, Mısır, Güney Afrika, Fas, Pakistan gibi 23 ülke, yükselen piyasa ekonomileri olarak tarafımızca (MSCI ve FTSE gibi derecelendirme kuruluşlarının kayıtları dikkate alınarak) tasnif edilmiştir. Türkiye'nin de içinde bulunduğu, bu ülkelerdeki GINI katsayıları incelendiğinde, katsayının ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte, daha çok 40-50 arasında değerler aldığı görülmektedir. Bu rakam, OECD ülkelerinde ve AB ülkelerinde yaklaşık 25-35 arasındadır. Yükselen piyasalar, OECD ve AB ortalamalarının oldukça gerisinde bulunmakta, fakat gelir dağılımı eşitsizliklerinde önde görünmektedirler. Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Programı'nca (United Nations Development Programme-UNDP) hazırlanan raporlara göre de, yükselen piyasa ekonomileri, İnsani Gelişmişlik Endeksi'ne (HDI-Human Development Index) göre "Orta İnsani Gelişmişlik" sıralamasında yer almaktadırlar. Oysa AB ülkeleri ve OECD ülkeleri, bu endeks sıralamasında, "Yüksek İnsani Gelişmişlik" tasnifi içinde yerlerini almışlardır.

Gelir dağılımı, yoksulluk ve ekonomik büyüme birbiriyle ilişkili kavramlar olup, gelir dağılımı eşitsizliklerinin yaşandığı, GINI Katsayısı'nın yüksek olduğu ülkelerde, ekonomik büyüme hızı yavaşlamakta, hatta negatif ekonomik büyüme görülebilmektedir. Az gelişmiş ülkeler için bir tez olan, "Yoksulluğun Kısır Döngüsü" tezi, ekonomik büyümenin negatif olması ya da düşük hızda olmasının, yoksulluğu artırdığını, bu durumun ise, tekrar ekonomik büyüme hızını

düşürdüğünü öne sürmektedir. Çalışmada, yoksulluk ile ekonomik büyüme arasındaki bu ilişkiler de açıklanmıştır. Gelir dağılımı eşitsizliğinin büyüdüğü ülkelerde, yoksulluk süreci başlamakta ve ekonomik büyüme yavaşlamaktadır. Ekonomik büyümenin yavaşlaması ise, yoksulluğu ve gelir dağılımı eşitsizliklerini daha da büyütmektedir. Yine "UNDP" tarafından, sağlık, bilgi düzeyi ve uygun yaşam standartları gibi kriterler dikkate alınarak hesaplanan İnsani Yoksulluk Endeksi'ne göre (HPI-1, Human Poverty Index-1) yükselen piyasa ekonomileri olarak incelenen 23 ülkenin, ön sıralarda yer aldığı görülmektedir. Demek oluyor ki, yükselen piyasa ekonomileri, isimlerinin içindeki "yükselen" olumlu durumunu, yoksulluk konusunda başarıya çevirebilmiş değillerdir. Oysa yine "UNDP" tarafından, HPI-1 Endeksi'ne sosyal koşulların (sosyal dışlanmışlık, yoksunluk) da dahil edilmesiyle oluşturulan, İnsani Yoksulluk Endeksi-2 (HPI-2, Human Poverty Index-2) sıralamasında, OECD ülkelerinin bir çoğu ve AB ülkeleri, ön sıralarda yerlerini almışlardır.

Gelir dağılımı eşitsizliği, yoksulluk (ve yoksunluk-gelirden yüksek pay alanlar ile yoksulların yan yana yaşaması durumu, yoksullar için bir ekonomideki yoksunluk da anlamına gelir) ve ekonomik büyüme arasındaki bahsedilen olumsuzlukları gidermek için, her ne kadar çeşitli uluslararası organizasyonlar, "Resmi Kalkınma Yardımları (Official Development Assistance-ODA) temin etmektedirler. Ancak bu durum, pansuman bir çözüm olmaktan öteye gidememektedir. Sorunun çözümü noktasında, "Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi" yol gösterici olabilecektir. Bu teori, birbiriyle serbest ticaret yapan ülkelerin, mal ve hizmet hareketliliğinden kaynaklı, üretim faktörlerinden özellikle emek ve sermaye fiyatlarının da, ülkeler arasında farklı olamayacağını, birbirine eşitleneceğini (en azından birbirine çok yaklaşacağını) anlatmaktadır. O halde, GINI katsayılarındaki yükseklikten yola çıkılarak, gelir dağılımı eşitsizliklerinin de yüksek olduğunu anlaşılan (ki orta gelişmişlik düzeyindeki ülkeler tasnifinde oldukları belirtilmişti) ve İnsani Yoksulluk Endeksi sıralamasında ise yukarı sıralarda yer alan (HPI-1 Endeksindeki üst sıralamaları sebebiyle) yükselen piyasalar da, OECD ya da AB ülkeleriyle (ki bu ülkeler hem Yüksek İnsani Gelişmişlik sıralamasında "HDI" bulunmakta, hem de İnsani Yoksulluk Endeksi "HPI-2" sıralamasında yoksulluğun en az olduğu sıralamadadırlar) yapacakları, ekonomik entegrasyondan olumlu etkileneceklerdir. Ekonomik entegrasyona dahil olmak bir yana, bunun çabası bile (örneğin Türkiye'nin AB ile müzakere sürecinde olması bir çabadır), ekonomideki rasyonel beklentileri olumluya çevirecek, "Yoksulluğun Kısır Döngüsü" kırılmış olacak ve ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkiler, yoksulluk ve gelir dağılımını da olumlu etkileyecektir. Çalışmada ayrıca yoksulluğu etkileyen diğer faktörlere de yer verilmiş, bu faktörler ile yoksulluk ve yoksunluk arasındaki ilişkiler, adeta bir saat içindeki çarklara benzetilerek aralarındaki ilişki şekille de tasvir edilmiştir. Zaten ekonomi öğretisinde bilinir ki, ekonomi politikasının amaçları olan, milli geliri artırmak (iktisadi büyüme), gelir dağılımı adaletini sağlamak, tam istihdam, fiyat istikrarı gibi ana hedeflere yaklaşmak, ekonomideki etkinliği anlatır. O halde iktisadi etkinlik, bu hedeflere yaklaşıldığı ölçüde sağlanmaktadır. Çalışmada incelenenler de, bu amaç uğrunadır. Böylelikle çalışmada, çalışmanın hipotezleri olan, yükselen piyasalarda gelir dağılımı eşitsizlikleri ve yoksulluğun varlığı ve bu sorunların çözümünde söz konusu ekonomiler için "Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi"nin doğrultusunda sonuçlar alabilmek için, ekonomik entegrasyonun gerekliliği göz önüne serilmektedir. Entegrasyon, üye ülkeler arasındaki ticareti serbestleştirerek, üyeler arasında faktör geçişi serbestisi olmasa bile (ki faktör geçişi de entegrasyonun ilerleyen aşamalarında bir kuraldır), mal ve hizmet hareketliliği

faktörlerin fiyatlarını birbirine yaklaştıracaktır. Böylelikle, emeğin fiyatları (ücretler) ve sermaye fiyatları (faizler), yüksel gelir düzeyindeki ülkelerdekine yaklaşacaktır. Bu durum da, gelirden bu faktörlerin aldıkları payların artması ve gelir dağılımlarının bu faktörler lehine etkilenmesi sonucunu doğuracaktır. Anlatılan durum, "Faktör Fiyatları Eşitliği Teoremi" ekseninde, yükselen piyasa ekonomilerindeki gelir dağılımı eşitsizliklerinin giderilmesi ve yoksullukla mücadele edilmesi noktasında, önemli bir yoldur. Böylelikle çalışmanın giriş kısmında verilen hipotezler de desteklenmiş olmaktadır.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

- Alters, M.S., (2009). World Poverty: The Information Series on Current Topics, Texas: Gale-Cengage Learning-Formerly published by Information Plus
- Aslan, H., (2008). Makro İktisat Politikası, Bursa: Alfa Aktüel Yayınları
- Bauman, Z., (1999). Çalışma, tüketicilik ve Yeni Yoksulluk, Çev. Ümit Öktem, İstanbul: Sarmal Yayınevi
- Chossudovsky, M., (1998). Yoksulluğun Küreselleşmesi: IMF ve Dünya Bankası Reformlarının İçyüzü, Çev. Neşenur Domaniş, İstanbul: Çivi Yazıları
- Ertek, T., (2006). Temel Ekonomi: Basından Örneklerle, İstanbul: Beta Yayınları
- FAO-Food and Agriculture Organization of the United Nations (2005). The State of Food Insecurity in the World-2005, Eradicating world hunger-key to achieving the Millennium Development Goals, Roma: Published in 2005 by the Food and Agriculture Organization of the United Nations
- ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/008/a0200e/a0200e.pdf, Erişim: 09/08/2009
- FTSE the Index Company (2009). Emerging Markets, http://www.ftse.com/Indices/FTSE_Emerging_Markets/index.jsp, Erişim: 27/07/2009
- Jepma, C.J., Jager H., Kamphuis E. (1996). Introduction to International Economics, Addison Wesley Longman Publishing
- Kedia, B.L., Somnath L., Debmalya M., (2006). "BRIC Economies: Earlier Growth Constraints, Contemporary Transformations and Future Potential, and Key Challenges", Emerging Economies and the Transformation of International Business: Brazil, Russia, India and China (BRICs), Edited by: Subhash C. Jain, Edward Elgar Publishing
- Krugman, Paul R., Obstfeld M., (2000). International Economics: Theory and Policy, Fifth Edition, Addison Wesley Published
- Mark, N.C., (2007). International Macroeconomics and Finance: Theory and Econometric Methods, Blackwell Publishing
- MSCI-Morgan Stanley Capital International (2009a). <http://www.msicibarra.com/about/index.jsp>, Erişim: 26/07/2009
- MSCI-Morgan Stanley Capital International (2009b). <http://www.msicibarra.com/products/indices/equity/index.jsp>, Erişim: 26/07/2009
- Pogge, T., (2002). Küresel Yoksulluk ve İnsan Hakları, 1. baskı, Çev. Güneş Kömürcüler, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları-2006.

- Sachs, J.D., (2005). *The End of Poverty: Economic Possibilities for Our Time*, New York: Penguin Boks, Published by the Penguin Group.
- Samuelson, P., (1948). "International Trade and the Equalization of Factor Prices", *Economic Journal*, Vol.58, s.165-184.
- Sauvant, P. K., (2006). "Inward and Outward FDI and the BRICs", *Emerging Economies and the Transformation of International Business: Brazil, Russia, India and China (BRICs)*, Edited by: Subhash C. Jain, Edward Elgar Publishing
- Şenses, F., (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Thomas, A., (2009). *Financial Crises and Emerging Market Trade*, IMF Staff Position Note- March 11, 2009 IMF Papers <http://www.imf.org/external/pubs/ft/spn/2009/spn0904.pdf>, Erişim: 07/08/2009
- UNDP (United Nations Development Programme) (1995). (HDR) *Human Development Report-1995*, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr1995/chapters/>, Erişim: 02/08/2009
- UNDP (United Nations Development Programme) (2008). (HDR) *Human Development Report-2007-2008*, http://hdr.undp.org/en/media/HDR_20072008_EN_Complete.pdf, Erişim:25/07/2009
- UNDP (United Nations Development Programme) (2009), *Human Development Indices: A statistical update 2008 - HDI Rankings*, <http://hdr.undp.org/en/statistics/>, Erişim: 24/07/2009
- Walther, T., Çev: Ü.Çağlar, (2002). *Dünya Ekonomisi*, İstanbul: Alfa Yayınları
- Wessels, W.J., (2002). *İktisat*, İstanbul: Alfa Yayınları, Çev: Ü.Çağlar.
- Yıldırım K., Karaman D. ve Taşdemir M., (2007). *Makroekonomi*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.